

O'ZBEKISTON SOG'LIQNI SAQLASH SOHASI ISLOHOTLARIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI

Ubaydullaeva Shaxlo Abdullaevna,

PhD, O'zbekiston Respublikasi oliy harbiy aviatsiya bilim yurti, Qarshi

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.01.1.008>

Annotatsiya.: Maqolada O'zbekiston tibbiyotini rivojlantirishda xotin-qizlarning ishtiroki masalasi yoritilgan. Shuningdek, mustaqillik yillarida sog'liqni saqlash va tibbiyot sohasi islohotlarini amalga oshirishda xotin-qizlarning ilmiy-amaliy ishlariga oid ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, saqlash sohasining pediatriya, akusher-ginekologiya, nevrologiya yo'nalishlari, tibbiyotda gender tenglik, tibbiyot kadrlarini tayyorlash

РОЛ ЖЕНЩИН В РЕФОРМЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА

Убайдуллаева Шахло Абдуллаевна,

PhD, высшее военное авиационное училище Республики Узбекистан

Аннотация: В статье освещается вопрос участия женщин в развитии медицины Узбекистана. В нем также представлена информация о научно-практической работе женщин в годы независимости по реформированию здравоохранения и медицинской сферы.

Ключевые слова: Всемирная организация здравоохранения, Педиатрия, акушерство, гинекология, неврология в области здравоохранения, гендерное равенство в медицине, подготовка медицинских кадров

THE ROLE OF WOMEN IN UZBEKISTAN'S HEALTHCARE REFORM

Shakhlo Ubaidullaeva A,

PhD, Higher Military Aviation School of the Republic of Uzbekistan

Abstract: The article highlights the issue of women's participation in the development of medicine in Uzbekistan. It also provides information on the scientific and practical work of women in the years of independence on the reform of healthcare and the medical sector.

Keywords: World Health Organization, Pediatrics, obstetrics, gynecology, neurology in the field of healthcare, gender equality in medicine, training of medical personnel

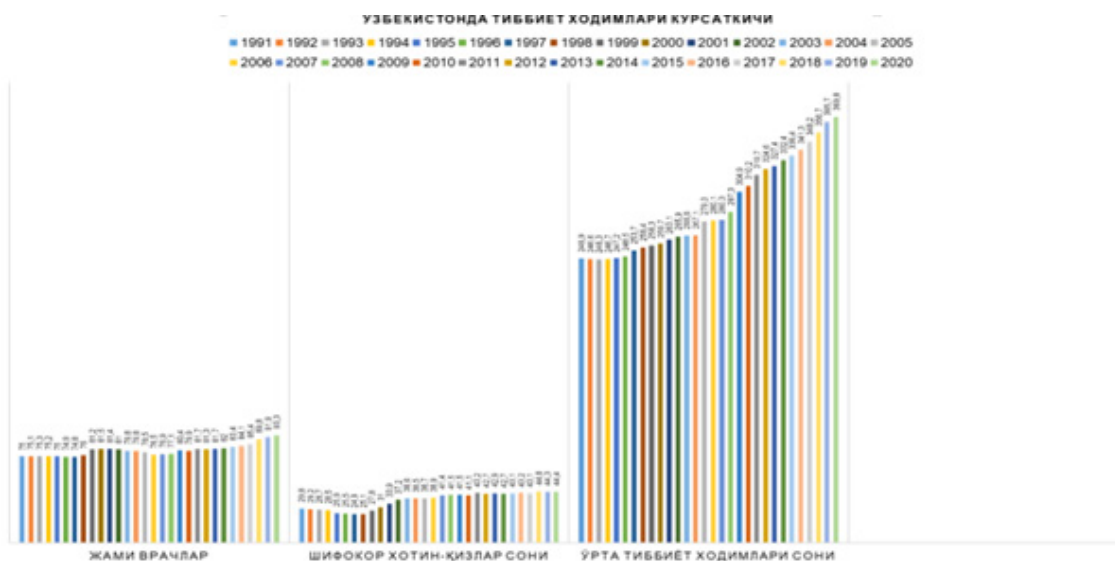
Kirish. Jahonda XXI asrga kelib gender tengligini ta'minlash orqali jamiyat hayotida xotin-qizlar rolini ko'tarish dunyoning turli mamlakatlari siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Xotin-qizlarni jamiyat hayotining turli sohalarida, jumladan sog'liqni saqlash sohasining pediatriya, akusher-ginekologiya, nevrologiya yo'nalishlaridagi hissasini yanada oshirish davr talabiga aylanmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) bu borada asosiy e'tiborini xotin-qizlarning sog'liqni saqlash sohasidagi huquqlarini ta'minlash, ularning tibbiy savodxonligini oshirish masalalariga qaratmoqda. Nufuzli xalqaro tashkilotlarning ushbu masalaga e'tibori xotin-qizlarning jamiyatdagi rolini yanada oshirishga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda jahonda tibbiyot sohasining kasalliklar diagnostikasi, terapiya, pediatriya, jarrohlik yo'nalishlarini o'rganishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Ushbu tadqiqotlarda aholi salomatligini mustahkamlash, xotin-qizlarning tibbiyot sohasidagi o'rnini kuchaytirish, tibbiyotda gender tenglik, tibbiy kadrlarni rag'batlantirish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash kabi yo'nalishlar dolzarb masalaga aylanmoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. O'zbekistonda mustaqillik yillarida tibbiyot tizimida amalga oshirilgan keng qamrovli islohotlar, xususan ona va bola salomatligini saqlash, yuqumli kasalliklar, sil kasalliklariga qarshi kurash ishlari kabi tadbirlar natijasida sog'liqni saqlash sohasida ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. «Xalqimiz salomatligini mustahkamlash,

sogʻlom turmush tarzini qaror toptirish, biz uchun hayotiy muhim masaladir. Oʻz aholisining sogʻligʻini muhofaza qilish – har qaysi davlat va jamiyat uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega dolzarb masala sanaladi»[1]. Bu borada olib borilayotgan islohotlarda, xususan, aholi oʻrtacha umr koʻrishini uzaytirish, onalar va bolalar oʻlimi koʻrsatkichining pasaytirish, yuqumli va ijtimoiy kasalliklarning oldini olish ishlarida xotin-qizlarning ulushi alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Oʻzbekistonda mustaqillik yillarida sogʻliqni saqlash sohasi tarixiga doir dissertatsiya ishlarining koʻlami kengayib bordi[2]. Bu mavzu Oʻzbekiston tarixining asosiy yoʻnalishlaridan biriga aylandi, desak mubolagʻa boʻlmaydi. G.Moʻminova, S.Jumanov, M.Mahmudova kabilarning tadqiqot ishlarida, qisman boʻlsa-da, sogʻliqni saqlash sohasida xotin-qizlarning oʻrni masalasiga ham toʻxtalib oʻtilgan. Bu borada ayniqsa M.Mahmudova va B. Toshpoʻlatovning dissertatsiya ishlari muhim ahamiyatga ega boʻlib, tadqiqotchilar bevosita bizning tadqiqotimizga aloqador tarixiy jarayonlarga, qisman boʻlsa-da, toʻxtalib oʻtgan. Ammo shu kunga qadar Oʻzbekistonda mustaqillik yillarida tibbiyotni rivojlantirishda xotin-qizlarning oʻrni yaxlit tadqiqot obʻekti sifatida tanlab olinmagan.

Natijalar va muhokamalar. Oʻzbekiston mustaqillikni qoʻlga kiritgach, asosiy eʼtiborni sohalar islohotiga qaratdi. Xususan, tibbiyot sohasida ham islohotlar jadallik bilan olib borildi. Bu tarixiy jarayonlarda xotin-qiz ham faol qatnashdi. Ular sohasidagi boshqaruv tizimida, sohaning turli yoʻnalishlarida, xususan, pediatriya, akusher-ginekologiya, terapiya, lor, nevrologiya kabi sohalarida faol ishtirok etdi. Qolaversa, xotin-qizlar tibbiyot boʻyicha Oʻzbekistonning xalqaro tashkilotlar va xorijiy davlatlar bilan boʻlgan hamkorligida ham asosiy oʻrinda turdi.

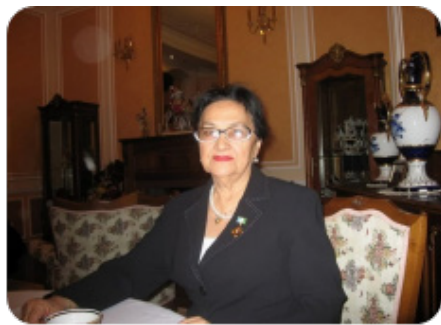
Oʻzbekistonda sogʻliqni saqlash sohasidagi islohotlar bir necha bosqichlarda amalga oshirildi. Xususan, 1990–1998 yillari aholi salomatligini muhofaza qilishning milliy modeli asoslarini yoʻlga qoʻyish bosqichi, 1998–2005 yillar deb nom olgan ikkinchi «Tarkibiy islohotlar bosqichi»da “1999–2005 yillari soha rivojiga bagʻishlangan Davlat dasturi” qabul qilindi. Har bir bosqichda ustuvor yoʻnalishlar aniq belgilab berildi. Birinchi bosqichda sohaga davlat budjet mablagʻlarini ajratish va uni sarflashda oʻzgarishlar boʻldi. Shundan soʻng sogʻliqni saqlash sohasi mablagʻlarini aholi jon boshiga shakllantirishga oʻtildi. 1994–1998 yillardan boshlab sogʻliqni saqlash sohasida muhim davr boshlandi. Oʻzbekistonda sogʻliqni saqlash va tibbiyotni rivojlantirish Konsepsiyasi ishlab chiqildi va amaliyotga joriy etildi. Konsepsiyaga muvofiq soha xodimlarini ijtimoiy himoya qilish islohotlar strategiyasi sifatida belgilandi[5].

Oʻzbekiston mustaqillikning ilk davridan boshlab zamonaviy bilimlarni puxta egallagan tibbiyot kadrlarini tayyorlash vazifasini kun tartibidagi asosiy masalalar qatoriga kiritdi. Oʻzbekiston hukumati tomonidan keyingi yillarda ham islohotlarning huquqiy asoslarini yanada mustahkamlash choralari koʻrildi. Jumladan, 1996 yil 22 fevralda Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tibbiy patronaj tizimini tashkil qilish toʻgʻrisida”gi Qarori,

1998 yil 10 noyabrda “Sog‘liqni saqlash tizimini isloh qilish to‘g‘risida” Prezident Farmoni e‘lon qilindi. Mazkur Farmonda tibbiyot sohasi kadrlari masalasiga ham katta e‘tibor berildi. Xususan, yuqumli kasalliklarga qarshi kurash jarayonida erkaklar bilan birga ayol tibbiyot xodimlari ham yonma-yon turib faol ishtirok etdi.

O‘zbekistonda mustaqillikning ilk davrida tibbiyot xodimlarining katta qismini, shifokorlarning 65 foizini xotin-qizlar tashkil etdi. Sohada amalga oshirilgan islohotlar natijasida zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lgan, tibbiyotning so‘nggi yangiliklarini egallagan hamda ularni amaliyotda qo‘llay oladigan xotin-qizlardan iborat tibbiyot kadrlari salmog‘i oshib bordi.

O‘zbekistonda sog‘liqni saqlash va tibbiyot sohasining qator mas‘uliyatli lavozimlarida xotin-qizlar faoliyat ko‘rsatdi. Jumladan, Malika Abdullaxo‘jaeva (JSSNing ilmiy maslahatchisi, Xalqaro Patologiya akademiyasining Markaziy Osiyo bo‘limi Prezidenti), Elmira Bositxonova (Bosh vazir o‘rinbosari – Xotin-qizlar qo‘mitasi raisi), Yoqutxon Majidova (Sog‘liqni saqlash vazirligi bosh nevrologi), Umida Gazieva (SSVning Davolash-profilaktika yordamini tashkillashtirish Bosh boshqarmasi bosh mutaxassisi), Flora Inoyatova (Respublika gepatologiya ilmiy bo‘limi rahbari), Tamaraxon Aripova (Immunologiya va genomika instituti direktori). Xususan, Malika Abdullaxo‘jaeva bioetikada bemorlarning haq-huquqlarini himoya qilib, ratsionalizator sifatida shu sohaga asos soldi. Tibbiyotning serqirra yo‘nalishlari ichida eng murakkab va mas‘uliyatli yo‘lni tanladi. Malika Abdullaxo‘jaeva sog‘liqni saqlash sohasiga ko‘rsatgan xizmati uchun O‘zbekiston Qahramoni unvonini qo‘lga kiritdi. U O‘z Fasi akademigi, Xalqaro Patologiya akademiyasining Markaziy Osiyo bo‘limi Prezidenti ham edi.

Malika Abdullaxo‘jaeva ko‘p yillar respublika Patologik anatomiya markazi direktori sifatida faoliyat ko‘rsatib, Amerikadagi Xalqaro Biografiya instituti tomonidan e‘lon qilingan XX asrning eng ko‘zga ko‘ringan 500 nafar olimlaridan biri bo‘ldi. M.Abdullaxo‘jaevaning insoniyatga xizmat qilayotgan umrboqiy ilmi munosib baholanib, “Mehnat shuhrati” ordeni sohibasi bo‘ldi. MDH davlatlarida birinchi marta makro va mikroskopiya telemeditsinasining Telepatologiya yo‘nalishini tashkil etdi. Jahon Sog‘liqni Saqlash Tashkiloti eksperti sifatida jahonga tanildi. Xalqaro konferensiyalarda tibbiyotning dolzarb mavzularida chiqish qildi. O‘zbek olimasiga AQShning Kaliforniya shtatida Fresno shahri faxriy fuqarosi maqomi berildi. Uning rahbarligida odam patologiyasini o‘rganish maqsadida Toshkentda patologik markazi tashkil etildi.

Xotin-qizlardan Sog‘liqni saqlash vazirligi “Hamshiralik ishi” bo‘yicha bosh mutaxassis, tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent Rixsi Salixodjaeva, Sog‘liqni saqlash vazirligining Davolash-profilaktika yordamini tashkillashtirish Bosh boshqarmasi bosh mutaxassisi Umida Gazieva, aholini sog‘lom turmush tarzini qo‘llab-quvvatlash va jismoniy faolligini oshirish markazi direktori Barno Odilova, Qarshi shahar 6-oilaviy poliklinika umumiy amaliyot shifokori Zebiniso Qanoatovalar bu tadbirlarda faol ishtirok etib, hududda olib boriladigan tibbiy ishlarga etakchilik qildi. Jumladan, Umida Gazieva boshchiligidagi guruh 3 kun davomida 6 ta xonadonni yo‘riqnoma asosida ko‘rib chiqib, tibbiy ma‘lumotlarni elektron tizimga kiritish, xonadonning tibbiy kartasi, “Salomatlik profili”ni yaratish ishlarini amalga oshirishda faollik ko‘rsatdi.

Sog‘liqni saqlash sohasidagi qator huquqiy hujjatlarga muvofiq Respublika Salomatlik instituti, viloyatlar, Toshkent shahri va Qoraqalpog‘iston Respublikasida uning filiallari tashkil etildi. 1994 yili Respublikaning qator viloyatlarida shu kabi filiallar faoliyati yo‘lga qo‘yildi. Keyinchalik ular viloyat sport-sog‘lomlashtirish markazlariga aylantirildi. Aholi o‘rtasida tibbiy madaniyatni oshirish va sanitariya-tashviqot ishlarini olib borishda bu kabi markazlar muhim rol o‘ynadi. Masalan, 2007 yilda bu markaz Respublika salomatlik va statistika institutining Qarshi filialiga aylantirildi va unga Shoira Nabieva rahbar bo‘ldi. Sh.Nabieva 2007-2021 yillar davomida viloyat ahlini tibbiy savodxonligini oshirish ishiga o‘zining

munosib hissasini qo'shdi. U bilan birga oliy toifali shifokor Dilfuza Abdishukurova ham bu boradagi xayrli ishlarda faol ishtirok etdi. Salomatlik markazlari faoliyatini yo'lga qo'yishda respublikaning turli viloyatlaridagi davolash muassasalarida faoliyat ko'rsatgan xotin-qizlar muhim rol o'ynadi. Har bir shahar va tumanda salomatlik markazlari tashkil etildi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, respublika bo'yicha kasalliklar tashxisining 60 foizini turli xildagi saraton kasalligi tashkil etadi. Bunda ham ayollarda uchraydigan xavfli o'sma kasalliklar asosiy o'rinlarda turdi. Onkologiya mutaxassisidan mukammallikni talab etadigan soha bo'lishiga qaramay, bunda Jamila Po'latova, Nargiza Zakirova, Yelena Boyko, Kamila Izrailbekova, Lola Alimxodjaeva, Nargiza Karimova kabi xotin-qizlar ilmiy-amaliy natijalarga erishdilar. Xususan, saraton kasalligining yosharish tendensiyasi, onkologik patologiyadan o'lim sabablari va aholining onkologik hushyorligining ahamiyati bo'yicha Respublika ixtisoslashtirilgan onkologiya va radiologiya ilmiy-amaliy markazi tayanch harakat tizimi o'smalar bo'limi ilmiy direktori Jamila Po'latova etakchilik qildi.

J.Po'latova O'zbekiston bo'yicha shifokor xotin-qizlar orasida yagona ayol ortoped-onkolog bo'lib hisoblanadi. U onkologiya sohasi rivojida onko-maktab yaratish g'oyasi bilan tanildi. Bu g'oya O'zbekistonda pandemiya sabab karantin davrida, onkologiya sohasida yuqori malakali kadrlarning tanqisligiga, xorijda davolanish va chet eldan mutaxassislarni taklif qilish imkoni mavjud bo'lmaganda paydo bo'ldi. Onko-maktabining asosiy maqsadi onkologlarning yangi avlodini tarbiyalash va tibbiy ta'limni davom ettirishdan iborat bo'ldi.

J.Po'latovanning fikricha, bitta malakali shifokorga mingta bemor to'g'ri kelsa, mutaxassis maqsadiga erishgan bo'ladi. Shuning uchun minglab bemorlarni bir shifokor davolashi uchun onko-maktabda tibbiy mutaxassislarni tayyorlash zarur. Qolaversa, tibbiy kadrlarni xorijda o'qitishdan ko'ra, O'zbekistonga xorijlik etuk onkologlarni taklif etib, onko-maktab sifati samaradorligiga erishish mumkinligini aytib o'tdi.

Xulosa. Xullas, O'zbekistonda sog'liqni saqlash sohasi islohotlariga davlat tomonidan jiddiy e'tibor qaratilib, jarayon bir necha bosqichda amalga oshirildi. Albatta, bu tarixiy jarayonda xotin-qiz tibbiyot xodimlari oldingi o'rinda turdilar. Xotin-qizlar nafaqat davolash ishida, balki boshqaruvda va tibbiyot fani rivojida ham faol bo'ldilar. JSSTning Markaziy Osiyo bo'yicha ilk eksperti ham o'zbek ayoli bo'ldi. Ayniqsa, jahon xalqlari boshidan o'tkazayotgan pandemiya sharoitida koronavirusga qarshi kurashda o'zbekistonlik xotin-qiz tibbiyot xodimlari ham katta jasorat ko'rsatdilar. O'zbekistonda koronavirusga chalingan ilk bemorni davolagan shifokor ham ayol kishi edi. Hatto ularning ba'zilar kasallikka qarshi kurash jarayonida vafot etdi. Hukumat tomonidan xotin-qizlarning aholi salomatligini muhofaza qilishda qo'shayotgan xizmati munosib taqdirlanib borildi.

Yuqoridagi mulohazalardan kelib chiqib, quyidagi takliflarni asos qilish mumkin.

1. O'zbekiston tibbiyotini rivojlantirishda xotin-qizlarning ishtiroki muammosining o'rganilishi tahlili shuni ko'rsatdiki, tibbiyot xodimlari mehnatiga haq to'lash tizimini yanada talab darajasiga oshirish, xotin-qizlarning mehnat qilish sharoiti, ularga imtiyozlar berish, xorijiy davlatlarga shifokor va hamshiralarni malakasini oshirish masalasi qayta ko'rib chiqilishi lozim;

2. O'zbekiston davlat arxivlarining mavzuga doir fondlari o'rganilganda, shunday xulosaga kelindiki, xotin-qiz tibbiyot xodimlarining shaxsiy fondlarini tashkil etish umuman talabga javob bermaydi. Shu bois, Respublika tibbiyot rivojiga katta xissa

qo'shgan xotin-qizlar haqidagi ma'lumotlarni to'plab, ularni davlat arxivlariga topshirish va shu asosida ularning shaxsiy fondlarini yaratish zarur;

Foydalanilgan manba va adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 2 февралдаги “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5325-сон фармони.

(Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 03.02.2018й., 06/18/5325/0653-сон; [хттпс://lex.uz/doss/3546742](https://lex.uz/doss/3546742).)

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 5 майдаги ПФ-6221-сонли “Соғлиқни сақлаш тизимида олиб борилаётган ислохотларни изчил давом эттириш ва тиббиёт ходимларининг салоҳиятини ошириш учун зарур шарт-шароитларни яратиш тўғрисида”ги фармони (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 06.05.2021й., 06/21/6221/0428-сон. [хттпс://lex.uz/doss/5411129](https://lex.uz/doss/5411129))

3. Ўзбекистон демографик йиллик тўплами.– Тошкент, 2019.– 210 б.

4. Ўзбекистон Миллий архиви (Ўз МА). Р-837-фонд – Ўзбекистон ССР Министрлар Совети.

5. Ўзбекистон Илмий-техника ва тиббиёт ҳужжатлари Миллий архиви (Ўз ИТТХ МА). М-372-фонд-Ўзбекистон Республикаси соғлиқни сақлаш вазирлиги.

6. Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги жорий архиви

7. Каримова М. Аёл яратган дунё. И китоб, Тошкент: «Шарқ», 2005.